

ESTE A HOMOKON

Saffer Pál

A „faluházán”, az irodában villanylámpa ég. A fiatal hivatalvezető néha felpislant rá, mintha ellenőrizné, hogy valóban itt van-e a mennyezeten.

Mert tavaly, amikor erre jártam a dél-bánáti homokban, még petróleumlámpa pislogott esténként a községházán.

Most az utcán is, az oszlopokon villanyégők sárgállanak, és a faluháza mellett, az elesett hősök emlékművén esténként vörös csillag világít.

Tegnap leplezték le az emlékművet. Tegnap volt a falu ünnepe, és most mindenki kókadt egy kicsit a mozgalmas nap után: az irodavezető is és a tanító is, akik itt ülnek velem egvűtt a hunyorgó lámpa alatt a kopott, százéves bútorzatú, kis szobában.

Odakünn a szelíd, napsugaras őszi délutánból rideg, barátságatlan este lett. Felkelt a szél is: még nem süvít, csak sustorog, de éles és hideg: a metsző téli kosava előfutára. Október van már, és ilyenkor igencsak le-leereszkedik a Kárpátokból.

Traktor pöfög el a ház előtt.

— Meghozták a szőlőt. Nem akarnak venni? — kérdezi a hivatal vezetője. — A legfinomabb hamburgi. Maguknál 150 kilója, itt pedig megkaphatják hatvanért...

— Hatvanért?

— Igen. Nincs út. Nem lehet a szőlőt kivinni. A bort is nehéz. Ha bejön a télidő, még a hernyótalpas is alig vergődik át a homokon... Uljmaig szívesen eljönne teherautóval bárki a szőlőért meg a levéért, de ide, a homokba csak kevesen merészkednek... ezért olcsó...

A tanító új ember a faluban. Azt mondja, hogy itt szebben fogadták, mint bárhol eddig.

— Amikor megérkeztem — meséli —, hatan is vártak a ház előtt, férfiak, asszonyok, és a holmi szinte percek alatt benn volt a lakásban. Amikor visszamentünk a régi faluba a maradék holmiért, ott nem tudták mire vélni, hogy ilyen gyorsan fordultunk.

— Háromszobás a lakásom. Tudja, a falusi tanító sok mindent megél. Én már laktam úgy is, hogy négyen aludtunk egy szobában... Csak egy kűs javítás kellene a házon...

— Meglesz az is — neveti el magát az irodafőnök.

— Tudja — fordul felém a tanító —, ezen mi ketten egy kicsit össze is zördültünk... Hirtelen haragú ember vagyok, belátom, hogy ő nem tehetett róla, de akkor...

— Arról volt szó, hogy meg kell erősíteni a tanítói lakás egyik falát, és megbeszéltük, hogy a traktor, ha legközelebb bemegy a községbe, visszajövet hoz egy rakomány téglát. El is ment a traktor, vissza is jött, de téglát nem hozott. Amikor megkérdeztem, hogy miért, a traktorista csak ennyit válaszolt: „Nem volt, aki felrakja.” Ilyenmiért kivel vesszen össze az ember? A traktoristával?

— Igaz — bólintok —, ez már ősi rend.

— Ilyen apróságok akadnak — folytatja a tanító —, de lényegében minden rendben van. Tavaszra szerzek méheket, baromfit... Vadászni? Igaz, a homoki erdőkben sok a vad, mégse vadászom. Hogy miért? Gyerek van a házban, és nem akarom, hogy puska is legyen... A tüzelő nem probléma. Itt az erdő, annyi fát kaphatok, amennyit akarok, csak el kell menni érte. Nem rossz a fizetés se. Kapjuk a különlegesen nehéz munkafeltételekért járó pótlékot és...

A többit már nem mondja ki, de derűs arcán látni, hogy elégedett anyagi körülményeivel. Különben bolond lenne itt savanyodni ebben a sivatagban.

A fiatalember elhagyta a nagyobb községet, a nagyobb iskolát, bár ott könnyebb és kellemesebb dolgozni, eljött feleségestől ide, ahol a fizetés mellé pótlékot is kap és az élet fele annyiba se kerül, mint a régi helyen. Néhány év alatt felruházódik, otthont teremt a családjának; megszerzi mindazt, amiért városban vagy nagyközségben évtizedekig kellene takarékoskodnia...

Aki csak teheti, így csinálja. És az teheti, aki még fiatal. Nincs ebben semmi rossz. Végeredményben mindenki jól jár: a tanító is, a falu is. Mert aki vállalja az ilyen iskolában való oktatást, az rendszerint nem fél a munkától...

Négyosztályos iskola van a faluban, a felső tagozat Uljmán, a kommunaközpontban működik. Ide járnak a šušarai gyerekek is —, már aki nem ijed meg a zord időtől. Mert ha elkezdődnek az őszi meg a téli viharok, az ember itt még a kutyáját se zavarja ki szívesen...

— Közvetlenül a háború után — mondja az irodafőnök — sokan jártak innen középiskolába. Most alig egy-egy. Itthon maradnak a mezőgazdaságban...

— Sokszor azon gondolkodom — morfondíroz a tanító —, hogy az ilyen iskolákban, ahol a tanulók kilencven százaléka nem tanul tovább, nem kellene-e más tantervet készíteni? Valami olyat, ami mentes a sok felesleges tudnivalótól... Meg kellene a gyerekeket tanítani tisztességesen írni, olvasni, számolni, földet művelni, jószágot tenyészteni, méhészkedni, egyszerűen azokra az alapvető dolgokra, amelyekre itt lesz szükségük...

Fölnéz a villanylámpára, és hirtelen elhallgat.

Hát igen, amire itt van szükség! Sose tudhatja az ember, mi újat hoz a holnap. Mert lehet, hogy rövidesen eljut ide a kövesút is, ahogy a villany is eljutott. Akkor autóbusz jár majd Uljmára, és minden gyerek elvégzi a nyolcosztályos iskolát... és vonat viszi őket a gyárakba, felsőbb iskolákba... Nem kell szükíteni a tantervet.

Később az egészségügyre terelődik a szó.

— A községi költségvetésben — mondja a helyi iroda vezetője — van egy munkahely a bábaasszony számára, illetve egy fizetés. La-

kás is akadna. Csak épp olyan bábaasszony nincs, aki hajlandó lenne kijönni hozzánk... Ezért mindig nevetgetnékem támad, valahányszor újszülöttről írok jelentést a községi anyakönyvi hivatalnak. Mert kérem, azon az úrlapon millió kérdés szerepel: hol született a gyerek, klinikán, kórházban, szakorvosi segéllyel, bábaasszonyi asszisztenciával, meg mit tudom én, mivel segítették a világra. Én csak áthúzom ezeket a rovatokat és beírom, hogy: „természetes módon” látta meg a napot — úgy, mint két- vagy háromszáz évvel ezelőtt!

— Orvos nincs? — kérdezem, és a hallottak után a kérdés magának is butának, szinte sértőnek tűnik.

— Az uljmai orvos jár ki. Nem mondom, jó orvos, megteszi, amit lehet, megvizsgálja az embereket, megvigasztalja őket, receptet is ír, csak az a baj, hogy a patika tizenöt kilométernyire van innen, a buckákon túl...

— No és, ha sürgősen van szükség az orvosra, ha baj történik?

— Ők ketten egymásra néznek, és kissé fázósan vonnak vállat:

— Ha baj történik, akkor...

— Van-e legalább valami kötszer, elsősegély-felszerelés a faluban?

— Van az iskolában egy elsősegélyláda — mondja a tanító. — Kötszer van benne, de gyógyszer nincs, csak égési sebre való kenőcs meg valami angol orvosság, de azt nem tudom, mire való. Nem értek angolul...

— Kultúrélet? — Televíziókészülék. Nekem is van. Jó, amíg jól működik — mondja a tanító —, de ha javítani kell... Más lehetőség itt nincs.

Egy asszony jön be az irodába:

— Jó estét... jöttem az adót fizetni. Meg a Szkopjét is, amit írtunk...

— Lehet — mondja az irodavezető, és előveszi a nyomtatványokat.

— Még valami kellene — mondja az asszony, amikor a fizetéssel elkészült. — Tudja, az uramék osztozkodnak Vojlovicán, és kellene egy írás...

— Tudom — mondja az irodavezető —, mindjárt megcsinálom.

Az asszony körülnéz, meglát bennünket.

— Maguk voltak itt, ugye, tavaly előadást tartani? Mikor jönnek megint hozzánk? Nálunk olyan ritkán akad efféle...

Az irat elkészül, az asszony elmegy egy bizonytalan ígérettel, hogy a rádió együttese ismét megörvendezteti őket valami vidám zenés műsorral.

Megint a tanító veszi át a szót:

— Nehéz itt bármit is csinálni. Nincs pénz, nem tudjuk, miből fizetni a vendégszereplést. A múltkorában csináltunk egy batyubálat, az elég jól sikerült. Csak az a baj, hogy az öregasszonyok végigülik a rendezvényt, és zavarják a fiatalok szórakozását. Nem tudom, mi-féle szokás ez. Több az öregasszony a bálban, mint a fiatal... Meg azután a zenekarunk is gyenge... egy hegedűs, egy cimbalmos...

Odakünn ismét elpöfög a traktor. Úgy látszik, még egyet fordul.

— Ajánlanak egy kocát kilenc malaccal ötvenért — mondja a tanító —, megvegyem?

— Vedd meg — válaszolja az irodafőnök. Én négy malaccal vettem egyet negyvenért. A negyvenet később megkaptam a kocáért, a malacok meg ingyen maradtak...

Jön a postás. Az irodafőnök zsákba rakja az aznapi leveleket, utalványokat, papírokat és a befizetésből összegyűlt pénzt, lelakatozza a zsákot és átadja az öregnek.

— Azután vigyázzon, kend, nehogy valahol leitassák...

— A postás legyint, mormog a bajsza alatt, mintha mondaná: „Azt szeretném én látni...” Majd fogja a zsákot, és komótosan kilép az ajtón.

Egy ember nyit az irodába:

— Behoztam a zászlókat az emlékműről. Hova tegyem őket?

— Hajtsa össze és adja ide — válaszol a hivatalnok —, berakjuk a szekrénybe. Elolthatja a csillagot is. Ne fogyasszon egész éjjel...

Az ember kimegy, mi is szedelőzködünk.

A tanító is hazafelé tart, megy televíziót nézni. Az irodafőnök az ajtózárazakon motoz.

Amikor kiértünk az utcára, a faluvégről, mintha csak lesben állva várt volna ránk, felszívít a kosava...

Azt mondják, hogy valamikor ezen a vidéken a téli szél süvítésébe farkasüvöltés is keveredett. Régen volt. Ma már csupán a nagyon zord teleken téved errefelé egy-egy éhes ordas.

Most csak a kosava nyög, nyüszít az éjszakában, hogy az utasember belebörzong.

(Sušara, 1963. október)